

5. Bez współpracy ani rusz!

Życie społeczne toczy się w grupach mniejszych, takich jak drużyna harcerska czy klasa, oraz większych, jak stowarzyszenie czy partia polityczna. Grupy różnią się między sobą sposobem ich powstawania (grupy naturalne i dobrowolne), stopniem sformalizowania (grupy formalne i nieformalne), celami czy sposobami działania. Uczniowie i uczennice poznają cechy różnych grup, analizują typowe role grupowe („szefa”, „buntownika”, „eksperta”, „błazna” itp.) oraz zastanawiają się, co utrudnia, a co ułatwia współpracę w grupie. Dowiadują się też, że dobra współpraca nie zawsze oznacza aprobatę wszystkiego, co się dzieje w grupie – ćwiczą m.in., jak odmawiać, wysuwać inne propozycje lub zachować dystans, podają również przykłady trudnych sytuacji, w których należy zachować się asertywnie.

CELE LEKCJI WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

Uczeń/Uczennica:

- wymienia cechy grup społecznych; charakteryzuje grupę koleżeńską i grupę nastawioną na realizację określonego zadania; uzasadnia, że efektywna współpraca przynosi różne korzyści; przedstawia różne formy współpracy w grupie – dział I pkt 2;
- podaje przykłady trudnych społecznie sytuacji, w których należy zachować się asertywnie; uzasadnia, że można zachować dystans wobec nieaprobowanych przez siebie zachowań innych ludzi lub przeciwstawić się im; przedstawia różne formy zachowań asertywnych – dział I pkt 4.

PO ZAJĘCIACH UCZEŃ/UCZENNICA POTRAFI

- wskazać, do jakiej grupy należy, i określić, jakie płyną z tego korzyści;
- wymienić typowe role grupowe i rozpoznawać je w swoim otoczeniu;
- określić, od czego zależy dobra atmosfera i współpraca w grupie;
- reagować w sytuacjach, w których nie chce zaaprobować konkretnych zachowań czy decyzji grupy;
- akceptować zachowania asertywne;
- zachowywać się asertywnie.

METODY PRACY

- burza mózgów
- rozmowa nauczająca
- minidyskusje
- miniscenki
- praca z tekstem
- praca w grupach

ŚRODKI DYDAKTYCZNE

- wycięte z papieru kółka lub kwadraty w czterech kolorach (powinno być ich tyle, ilu jest w klasie uczniów)

- kartki z opisami miniscenek do ćwiczenia „Nie, bo nie!”
- duże kartki papieru; flamastry, kredki

JAK PRZEPROWADZIĆ ZAJĘCIA?

WPROWADZENIE

1. „Szukaj swego” (praca w grupach). Zaproponuj uczniom i uczennicom udział w krótkiej zabawie, w czasie której wszyscy muszą zachować absolutne milczenie. Przyklej uczniom i uczennicom do pleców przygotowane wcześniej kółka lub kwadraty w czterech kolorach (patrz: ćwiczenie w podręczniku na s. 30). Zrób to tak, by żaden uczeń nie wiedział, jaki znak ma na plecach. Zadaniem uczestników zabawy jest jak najszybsze podzielenie się na cztery grupy, zgodnie z kolorami znaczków na plecach.

Uczniowie i uczennice mogą sobie pomagać, nie mogą jednak się do siebie odzywać. Gdy wszyscy znajdą swoje grupy, omówcie krótko ćwiczenie – zwróć uwagę, że tylko z pomocą innych można było wykonać to zadanie.

ROZWINIĘCIE

2. „Kalejdoskop grup” (praca własna z tekstem, burza mózgów, rozmowa nauczająca). Poproś uczniów o zapoznanie się z tekstem „Kalejdoskop grup” (podręcznik, s. 30) i zapisanie w punktach zawartych w nim najważniejszych informacji. Zwróć ich uwagę na to, że każdy z nas należał bądź należy do wielu różnych grup. Poproś, by uczniowie podawali przykłady grup, do których kiedykolwiek należeli, i zapisz je na tablicy. Poleć im, by przyjrzeni się tak sporządzonemu spisowi i określili różnice pomiędzy grupami. W omówieniu powinny się pojawić takie kategorie, jak grupy formalne (np. zastęp harcerski) i nieformalne (np. koleżanki z osiedla), towarzyskie (ekipa prywatkowa z danej klasy), zadaniowe (grupa uczniów, którzy razem mają wystąpić w konkursie wiedzy obywatelskiej).

Korzystając z przykładu rysunkowego zamieszczonego w podręczniku, uczniowie zastanawiają się, do jakich kategorii grup należą wymieniane przez nich wcześniej przykłady (formalne i nieformalne; małe i duże; pierwotne i wtórne; zadaniowe). Zwróć uwagę, że niektórzy socjologowie za grupy pierwotne uważają te, w których człowiek jest od narodzin, a inni te, których członków łączy bezpośrednie osobiste więzi.

Oto przykłady grup opisanych przy użyciu wymienionych w tekście kryteriów.

	F	NF	M	D	P	W	Z
Rodzina	•	•	•		•		
Zastęp harcerski	•		•		•		•
Szkoła	•			•	•	•	•
Związek zawodowy	•			•		•	•
Partia polityczna	•			•		•	•
Naród		•		•		•	
Koledzy z podwórka		•	•		•		

Zaproponuj uczniom, by przećwiczyli w domu opisywanie grup społecznych.

3. „Role w grupie” (rozmowa nauczająca). Krótko scharakteryzuj role w grupie lub poleć uczniom, aby zapoznali się z tekstem w ramce „Role w grupie” (podręcznik, s. 31). Zwróć uwagę, że każda rola grupowa może być dla grupy cenna, i poproś uczennice i uczniów, by wskazali pozytywne aspekty takich ról, jak „błazen”, „sierotka”, „luzak”. Omów specyfikę roli „kozła ofiarnego”. Na zakończenie poproś uczniów, by spróbowali poszukać przykładów osób, które zachowują się zgodnie z poznaczonymi rolami.

4. „O współpracy, liderach i liderkach” (minidyskusja). Zainicjuj dyskusję na temat zachowań i postaw, które sprzyjają realizacji wspólnego zadania, oraz takich, które to utrudniają. Warto zapisywać spostrzeżenia uczniów na tablicy podzielonej na dwie części: Jakie zachowania pomagają? Jakie zachowania przeszkadzają? Uzupełnij wypowiedzi uczniów o informacje zawarte w tekście „O współpracy, liderach i liderkach” (podręcznik, s. 31–32).

5. „A czy ty bywasz asertywny/asertywna” (praca z tekstem, rozmowa nauczająca). Kończąc rozmowę o tym, co ułatwia, a co utrudnia współpracę, zwróć uwagę, że ustępowanie czy uleganie nie zawsze przynosi dobre owoce. Jeżeli pozostajemy w niezgodzie z tym, co przyjmuje grupa, to i tak prędzej czy później to się ujawni w naszym postępowaniu – nie będziemy angażowali się w jakieś działanie albo wręcz będziemy je torpedowali. Dlatego warto zadbać o asertywność w relacjach. Poproś uczniów, aby przeczytali tekst „A czy ty bywasz asertywny/asertywna?” (podręcznik, s. 33) i spytaj, czy pojęcie asertywności jest dla nich jasne – poproś, aby w parach wyjaśnili je sobie własnymi słowami.

6. „Karta praw” (praca w grupach). Podziel klasę na trzyosobowe grupy i poproś o analizę „Karty praw” (podręcznik, s. 34). Grupy przygotowują swoje odpowiedzi na dwa pytania umieszczone w ramce: a) Jak sądzicie, dlaczego poszczególne zapisy uznano za przejawy asertywności? b) Gdyby taka karta praw miała obowiązywać w waszej klasie, jakie zmiany/uzupełnienia chcielibyście do niej wprowadzić? Monitoruj pracę grup. Jeśli będzie taka potrzeba, wyjaśnij na forum wątpliwości, które pojawiły się przy pytaniu a). Mówiąc o „niewydawaniu wyroków” na temat zachowania innych”, zwróć uwagę uczniom na różnicę między sformułowaniami – „wydawanie wyroków” a „wyrażanie opinii”. To pierwsze jest subiektywnym osądem, bezdyskusyjnym i apodyktycznym, drugie zaś wypowiedzią na temat zachowania innej osoby bez jej osądzania (np. wyrażenie swojej niezgody na jakieś zachowanie). Poszczególne punkty „Karty praw” warto czytać w kontekście pozostałych, wówczas lepiej zrozumiemy, jakie reakcje są właściwe, a jakie nie.

Jeśli uczennice i uczniowie będą chcieli w swojej klasie przyjąć „Kartę praw gwarantujących asertywność w relacjach”, to zaproponuj im rozmowę na osobnej lekcji WOS-u lub na godzinie wychowawczej. O przyjęciu karty powinni dowiedzieć się także wszyscy nauczyciele i nauczycielki w szkole, aby i oni mogli stosować jej postanowienia i świecić dla innych przykładem.

ZAKOŃCZENIE

7. „Nie, bo nie!” (miniscenki). Poproś uczniów i uczennice, by jeszcze raz krótko wymienili korzyści, jakie wynikają z bycia członkiem jakiejś grupy. Podkreśl, po wypowiedziach uczniów i uczennic, że choć w grupie jest zdecydowanie różnie, czasami możemy znaleźć się w sytuacji, kiedy nie wszystko, co się w niej dzieje, nam się podoba. Stajemy wówczas przed wyborem – czy postąpić wbrew sobie, ale zgodnie z innymi w grupie, czy też zdystansować się od działań, których nie

możemy zaakceptować. Jak należy wtedy postąpić? Na przykład możemy odmówić udziału, zaproponować inne rozwiązanie, odwrócić się na pięcie lub... zmienić grupę (patrz: ćwiczenie w podręczniku na s. 34–35).

Zaproponuj teraz uczniom i uczennicom, by w trzyosobowych grupach przećwiczyli te strategie, odgrywając miniscenki (możesz sam wymyślić tematy scenek lub zachęcić uczniów w zespołach do wybrania sytuacji, w których będą się dystansować od tego, co proponuje grupa). Aby ćwiczenie przebiegło sprawnie, zapisz na dużym arkuszu papieru lub tablicy użyteczne zwroty (znajdziesz je w podręczniku w ćwiczeniu na s. 34–35). Gdy wszyscy uczniowie w grupach odegrają poszczególne strategie, poproś ich o krótki komentarz do tego ćwiczenia i zapytaj, jak się czuli, odmawiając udziału w jakimś działaniu.

8. „Projektownik” – praca domowa dla ochotników. Na zakończenie zapowiedz uczniom i uczennicom, że będą mieli okazję systematycznie ćwiczyć zdobywane podczas lekcji umiejętności współpracy, porozumiewania się w grupie itp. Wyjaśnij im, że zgodnie z ideą programu KOSS po zakończeniu lub w trakcie każdego działu tematycznego będą realizowali mniejsze lub większe projekty – zachęć ich do zapoznania się w domu z „Projektownikiem” na końcu pierwszego rozdziału (s. 46) oraz propozycjami projektów uczniowskich na stronie serwisu internetowego KOSS online – „Dla uczniów”.